

Oförskyllt anklagade!

Bilder av det här slaget sprids för att skuldbelägga vattenkraften. De som hanterat ål ser med en gång att det inte rör sig om avslitningsstyr utan att delningen skett med ett skärverktyg. Om ålarna passerat genom en turbin skulle det sega skinnet fransats till slamsor och kropparna skulle ha haft omfattande skador. För mig framstår bilden som arrangerad i likhet med en konstnärns stilleben.

Det är i regel inte turbindöden som är problemet vid kraftverken. Gallerdöden vid de stora kraftverken i Norrlandsälvarna var ett långt större problem. De stora turbinerna behöver mycket vatten för driften. Vattnets höga anloppshastighet vid turbinintagen gjorde att ål inte orkade simma från gallren utan klämdes fast vid dem och dog. Idag är problemen i stort lösta så att fisk leds i en fåra eller fångas upp och transporteras förbi kraftverken.

De små vattenverksamheter, med månghundraårig historia, som på senare delen av 1900-talet ställde om sin verksamhet till elproduktion, har dock inte dessa problem. Vattenslutet, och därmed också vattnets anloppshastighet, är så lågt att all frisk fisk klarar av att simma från gallren. Trots det tycks uttalanden och bilder som ovan legitimeras Länsstyrelsers påståenden i förelägganden som lyder ”Vad avser ålen innebär nuvarande kraftverksdrift i Vramsån sannolikt att ingen ål överlever lekvandringen från Vramsåns källsjöar Bosarpssjön och Sjöbergasjön.” (Föreläggande 535-26427-2013, Lst Skåne). Det är en grav anklagelse mot vattendragets kraftverksägare, som får stå oemotsagd och som kommer att bl.a. ligga till grund för framtida domslut.

Få utredningar har gjorts om mortaliteten vid de minsta kraftverken. I Kävlingeån har en undersökning gjorts på uppdrag av Lst i Skåne tillsammans med Kävlingeåns – Löddeåns fvo. Uppdraget gick till Eklövs Fiske och fiskevård i Lund. Bl.a. redovisades mortaliteten av smolt och ål i tre kraftverk. Resultatet redovisas i nedanstående tabell:

Kraftverk (typ av turbin)	Fallhöjd (m)	Varvtal (rpm)	Flöde (m ³ /s)	Löphjul (diam. (m))	dödlighet %	
					smolt	ål
Kvarnvik (francis)	2.6	?	6	?	22	13
Bösmöllan (francis)	1.3	40 - 60	6	1.4 - 1.6	0	0
Lilla Harrie (francis)	2.2	80 - 100	7	1.8 - 2.0	7	0

Bösmöllan och Lilla Harrie är de kraftverk vars fallhöjd, varvtal och turbinstorlek mest liknar Vramsåns kraftverk. Kvarnvik har inte redovisat varvtal och storleken på turbinens löphjul. Sannolikt överensstämmer många av landets omställda gamla vattenverksamheter med de båda kraftverken i Kävlingeån. Bösmöllan har ingen dödlighet på vare sig ål eller smolt. Lilla Harrie har 7 % dödlighet på smolt. Turbintypen francis överensstämmer med dem i Vramsån.

Kraftverk (typ av turbin)	Fallhöjd (m)	Varvtal (rpm)	Flöde (m ³ /s)	Löphjul (diam. (m))	Skadefrekvens %	
					smolt	ål
Ry Mølle (francis)	1.5	72		2.0	0	0
Vilholt Mølle (francis)	2.7	94	5	1.2	0	5
Gudenåcentr. (francis)	9.0	214	8	1.2	2	21
Vestbirk (francis)	9.5	375		0.8	21	33
Silkesborg (kaplan)	2.3	107		2.3	14	22

I sin rapport pekar Eklöv också på en undersökning gjord i danska Gudenå av 5 gamla möllor. Märk väl att denna undersökning görs på skadefrekvens. Eklöv vill uppmärksamma på att det danska resultatet sammanfaller med hans egen undersökning i Kävlingeån. Fallhöjder, varvtal och löphjulsstorlek vid Ry Mølle och Vilholt Mølle överensstämmer med verken i Vramsån.

Undersökningen vid de båda verken i Kävlingeån och de båda i Gudenån visar på att det inte är de gamla hundraåriga verken som orsakar någon stor fiskdöd. Sammantaget visar de fyra verken att dödligheten på smolt är 1,75 % och skadefrekvensen på ål 1,25 %. Dödligheten är kanske långt mindre än om fiskar tvingas upp i rännor för att ta sig förbi kraftverk. Många olika predatorer upptäcker snart det ”dukade bordet” som rännorna erbjuder. Länsstyrelsen, som fått rapporten från Kävlingeån i sin hand, behöver således inte hålla sig till lögnen att ”ingen ål klarar sig från källsjöarna till havet”. Den beställda undersökningen gav tydligen inte det önskade resultatet.

En annan sak, som jag finner underlig är att vi med månghundraåriga anläggningar skall miljökonsekvensbeskriva och upprätta miljökonsekvensnormer, för dessa anläggningar vars tillkomst vi inta har en aning om. Det borde väl räcka med att vi kan redovisa goda vattenkvaliteter, en riklig förekomst av flora och fauna, samt samhällsnyttorna med dämmen. Vi som inte vill ha någon förändring på ett utmärkt vattendrag borde slippa varje form av konsekvensanalys, av det stadiet som var före dämmenas tillkomst. De som där emot vill förändra ett sådant bra tillstånd skulle istället vara skyldiga att redovisa vad förändringen skall leda till samt upprätta MKB och MKN, för att på så sätt bevisa nyttan med att ruinera verksamhetsutövarna. Det skulle också visa att man respekterar natura 2000-områden och utökat strandskydd.

För bara något årtionde sedan kunde politikerna inte nog poängtera miljönyttan av omställningen av gamla vattenverksamheter till elproduktion. För att locka så många som möjligt gav man olika former av bidrag. Sedan skapade man en lag där man ”glömde” dessa anläggningar i övergångsbestämmelserna. Verksamhetsutövarna blev över en natt laglösa individer som utgjorde tillåtna villebråd för tillsynsmyndigheter, kammarkollegiet och fritidsfiskeintressenter. I dagligt tal kallar man sådant för rättsröta.

För 60 år sedan skrev författaren och samhällskritikern Vilhelm Moberg dramat ”Domaren” som beskrev den tidens rättsröta. Han hämtade materialet från Unman- och Sellingaffärerna. Om ett liknande drama skrivits idag skulle författaren mycket väl kunna ha statens klappjakt

på kvarn- och dammägare som förebild. Några citat ur "Domaren" lyder; "ett drama om den skuldlöse som blir plundrad och förstörd och den skyldige som i skydd av sitt statliga ämbete kan fortsätta sitt plundringståg.", "Makt, min vän, kan du skaffa dig utan rätt, men aldrig rätt utan makt", "Rättssamhället skall inte grundas på förtroende för myndigheterna utan för **misstroende** mot dem!" Det är ord från en som vågade stå upp emot misshälligheter och orättvisor.

Det här landet är inte behov av fler politiker som avhänder sig det ansvar som väljarna gett dem. Ansvarslösa och lögnaktiga ämbetsmän träder i politikernas ställe. Ämbetsmän som istället för att meddela jäv använder sin position för att gynna egenintressen. Svenskarna skulle vara mer betjänta av att alla ämbeten haft en Vilhelm Moberg.

Gunnar Olsson, Ugerups Mölla.